

Wiktor Zygmunt Łyjak

O SŁYNNYM SKIERNIEWICKIM BUDOWNICZYM ORGANÓW, KTÓRY NIE WIEDZIAŁ, ŻE URODZIŁ SIĘ W TYM MIEŚCIE

Streszczenie: Stanisław [w istocie Mateusz Stanisław] Przybyłowicz przyszedł na świat w Skierniewicach. Z nieznanych względów miejsce urodzenia nie zostało mu ujawnione, a uważa się (i zapewne on sam tak sądził), że urodził się w Łowiczu. Nie dociekając, dlaczego nastąpiła taka nieścisłość, niniejszy tekst przedstawia niezbitą dowody na to, że słynny budowniczy organów był rodem ze Skierniewic.

Słowa kluczowe: Organmistrzostwo, budowniczy organów, pochodzenie.

Summary: Stanisław [actually Mateusz Stanisław] Przybyłowicz was born in Skierniewice. For unknown reasons, his birthplace was not revealed to him, but it is believed (and he probably believed so himself) that he was born in Łowicz. Without investigating the reasons for this discrepancy, this text presents irrefutable evidence that the famous organ builder was originally from Skierniewice.

Keywords: Organ building, organ builder, origin.

Dla polskiego budownictwa organowego przełomowy był 1850 rok. Właśnie wtedy Mateusz Mielczarski zamieszkał w stolicy, nieformalnie zakładając „szkołę warszawską”, którą utworzyli jego dawni uczniowie i pracownicy. Znamienne, że wszyscy pochodzili z bliższych bądź dalszych okolic Łowicza¹.

Jego twórca, Mateusz Mielczarski, przyszedł na świat 20 września 1812 roku w Glinniku, miejscowości wchodzącej w skład parafii Waliszew. Był synem gajowego, lecz w nieznanych okolicznościach trafił na naukę do Karola Żakiewicza, organmistrza z Wielkopolski, który osiadł w Brzezinach.

Mateusz Mielczarski usamodzielniał się około 1836 roku i jako mieszkaniec Łowicza wykonywał liczne prace, zarówno w tym mieście, jak i w jego okolicach, a nawet w Warszawie.

¹ W. Z. Łyjak, *Szkoła warszawska w aspekcie biograficznym*, [w:] *Organy i muzyka organowa*, t. IX, AM Gdańsk, 1994, s. 300–319.

Organmistrz nie działał samodzielnie, miał uczniów i pomocników, między innymi Józefa Szymańskiego z podłowickiego Kocierzewa, urodzonego 26 lipca 1828 roku, a także Stanisława Przybyłowicza, któremu poświęcony jest niniejszy tekst.

Stanisław Przybyłowicz nie był świadom tego, że urodził się w Skierniewicach. Nie ma w tym niczego dziwnego, skoro Przybyłowiczowie osiedli w Łowiczu wkrótce po jego urodzeniu i widocznie nikt nie powiedział mu o tym. Jest natomiast bezsporne, że przyszedł na świat w naszym mieście. Świadczą o tym zarówno – akt urodzenia, starannie spisany według wskazań Kodeksu Napoleona obowiązującego wówczas w Królestwie Polskim, jak i akt chrztu. Pierwszy z nich wart jest przytoczenia bez skrótów:

166. Roku Tysiąc Osiemset Dwudziestego Czwartego Dnia Dwudziestego Piątego Wrzesnia o Godzinie Czwartéy po południu.- Przed Nami Antoniem Wrońskim Nauczycielem Szkoły Skierniewskiéy Urzędnikiem Stanu Ciwilnego Parafii Skierniewic w Obwodzie Rawskim w Woiewodztwie Mazowieckiem. Stawił się JPan Jan Przybyłowicz lat Trzydzieści mający w Skierniewicach w domu pod Numerem Osiemnascie zamieszkały i okazał nam Dziecie Płci Mężkiéy Które się Urodziło w Domu Jego na dniu Dwudziestym tego Miesiąca o Godzinie pierwszéy po południu, Oswiadczaiąc że Je spłodził z Salomeią Rybicką iego Małżonką mającą lat Trzydzieści Trzy i że zyczeniem iego iest nadać mu Imiona Matteusz, Stanisław. Po uczynieniu powyższego Oswiadczenia i okazania Dziecięcia w przytomności J Pana Pawła Cieleckiego lat Czterdzieści Dziewięć i Jana Gąsiorka lat Trzydzieści Cztery liczących Obydwoch Obywateli z Skierniewic. Akt ten stawiającym został przeczytany, przez nas [,] Oyca i Pierwszego Swiadka podpisany.- Drugi Swiadek pisać nie umie.-

*Antoni Wroński Urzędnik Cywilny Paweł Cielecki
Jan Przybyłowicz².*

Akt chrztu, sporządzony 29 września 1824 roku w skierniewickim kościele parafialnym, dowodzi wysokiej pozycji społecznej Jana Przybyłowicza – ojca dziecka, skoro jego chrzestnym był sam Antoni Siegel, naddzierżawca ekonomii Skierniewice³.

Stanisław Przybyłowicz miał więc także pierwsze imię – Mateusz, którego oficjalnie nie używał (jak było to nierzadko w ówczesnym zwyczaju).

Nie wiadomo, w jakim czasie Stanisław Przybyłowicz został uczniem Mateusza Mielczarskiego. Samodzielnie miał zająć się organmistrzostwem w 1850 roku, zostając w Łowiczu po wyjeździe Mateusza Mielczarskiego do Warszawy. W latach 1852 i 1853 notowane są jego przeróbki organów w podłowickich Zdunach, natomiast pierwszym zbudowanym przez niego instrumentem były organy we wsi Zerzeń (dziś w granicach administracyjnych Warszawy)⁴.

² Archiwum Państwowe w Łodzi, Akta stanu cywilnego, Skierniewice, 1824, urodzenia nr 166, k. 34v–35.

³ Archiwum Diecezjalne w Łowiczu, Skierniewice, sygn. 11, *Liber Baptisatorum Ecclesiae parochialis Skierniewicensis die* [wytarty tekst] 1819 [wytarty tekst] 1825 A^m, rok 1824, nr 159.

⁴ „Kurier Codzienny” 1866, nr 154, s. 4 [z 11 lipca], „W tych dniach oglądaliśmy na Pradze przy ulicy Szerokiej Nr 429 u p. Stanisława Przybyłowicza, znanego od lat kilkunastu organmistrza,

Właśnie Zerzeń wiąże się z dalszymi dowodami na rzecz tego, że Stanisław Przybyłowicz nie znał miejsca swojego urodzenia. W tej wsi, 19 października 1853 roku zawarł on związek małżeński z panną Antoniną Melanią Słepowrońską. Znamienne, że w akcie wskazano Łowicz jako miejsce jego urodzenia:

N^{ro} 15 Zerzeń-

Działo się w Wsi Zerzniu dnia dziewiętnastego Października tysiąc ośmset pięćdziesiąt trzeciego roku o godzinie szóstej po południu. Wiadomo czynimy iż w przytomności Świadków Józefa Ałabicz Nauczyciela lat czterdzięści Sześć i Mateusza Kurczewskiego Organisty lat czterdzięści cztery liczących w Wsi Zerzniu zamieszkałych – Na dniu dzisiejszym zawarte Zostało religijnie małżeństwo między Stanisławem Przybyłowiczem Młodzianem Synem Jana i Salomei z Rybickich Małżonków Przybyłowiczów Obywateli w Miescie Łowiczu zamieszkałych tamże urodzonym lat dwadzieścia dziewięć liczącym, przy Rodzicach mieszkającym fabryką Organ trudniącym się – a Panną Antoniną Melanią dwóch Imion Słepowrońską córką Felixa Słepowrońskiego Kollegijalnego Sekretarza Burmistrza Miasta Bolesławca i Felicjanny z Zarembów Małżonków, w Miescie Bielsku Gubernii Grodzieńskiej zrodzoną lat dwadzieścia dwa liczącą w Wsi Zerzniu przy rodzinie zamieszkałą - Małżeństwo to poprzedziła jedna zapowiedz w dniu dziewiątym Października roku bieżącego w Parafjach Zerzeńskiej i Łowickiej Kollegiaty od dwóch zaś złożony został Indult pod dniem Czternastym Października roku tego za Numerem tysiąc trzysta osmdziesiąt przez Władzę Archidiecezalną wydany. Tamowanie małżeństwa niezaszło – Małżonkowie nowi oświadczają iż żadnej umowy przedślubnej nie zawarli. Akt ten stawającym i Świadkom przeczytany i przez nich wraz z nami podpisany został – Stanisław Przybyłowicz. Antonina Melanija z Słepowrońskich Przybyłowicz. – Józef Ałabicz [.] M Kurczewski⁵.

nowe jego roboty, to jest organy, które buduje jeden do kościoła we wsi Węgry w powiecie Przasnyskim, a drugi do Sulezysz w pow. Mławskim w gubernji Płockiej, z obowiązkiem odstawienia ich na miejsce w miesiącu grudniu r.b. Lat temu kilka to jest w r. 1863, pan Przybyłowicz wystawił nowy organ we wsi Zamościu w pow. Ślucim w gub. Mińskiej, a także i w tej chwili, ma już wykończony zupełnie organ do wsi Niegowa w pow. Stanisławowskim w gub. Warszawskiej, a który jedynie z powodu śmierci miejscowego proboszcza śp. Florjana Gieczyńskiego, jako zmówiony przez niego i wystawiony własnym jego kosztem, nie został dotąd wysłany na miejsce. Warto zatem, ażeby czy to dzisiejszy następca śp. Gieczyńskiego, czy zarząd miejscowy kościelny, pomyślał o doprowadzeniu do skutku zamiarów zmarłego proboszcza, zwłaszcza gdy organ ten w zupełności i z wszelką dokładnością wykończony został. Szkoda bowiem, aby z powodu obojętności tych, od których to zależy, niszczało to dzieło, stojąc na składzie, zamiast przyozdobić świątynię Pańską. – Przy tej sposobności, musimy oddać sprawiedliwość p. Przybyłowiczowi, iż wszystkie w tym rodzaju roboty jego, jak to już niejednokrotnie potwierdzili znawcy, odznaczają się i sumiennem wykończeniem i znajomością sztuki; dla tego też dobrze wiedzieć o tem, ażeby w razie potrzeby zamiast szukać obcych, można było znaleźć na miejscu, żądany przedmiot, z własnej pochodzący fabryki. U nas w Warszawie organ roboty p. Przybyłowicza posiada kościół po-Augustjański, zaś najpierwszy organ, jaki zbudował, znajduje się we wsi Żerzniu za Wisłą o kilka mil od Warszawy⁶.

⁵ Archiwum Państwowe w Warszawie, Oddział w Milanówku, Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej Wniebowzięcia NMP Warszawa-Zerzeń, 1853 rok, małżeństwa, k. 63, nr 15.

W aneksach do aktów ślubu powinny znajdować się odpisy metryk chrztów. Idąc zatem tym tropem, dokonano stosownej kwerendy. Okazało się, że nie ma żadnego dowodu na to, że [Mateusz] Stanisław Przybyłowicz urodził się w Łowiczu! Samego aktu nie dostarczono, a wystarczyło jedynie stwierdzenie księdza Jana Wąsowskiego, pełniącego obowiązki proboszcza kolegiackiej parafii łowickiej, że kawaler Stanisław Przybyłowicz mieszka na terenie jego parafii:

[opłata stemplowa wysokości 7½ kopiejek]

Proboszcz Parafii Kolegiaty Łowickiej

Zaświadczam niniejszym iż wskutek zawrzeć się mającego małżeństwa pomiędzy Stanisławem Przybyłowiczem Kawalerem Synem Jana i Salomei małżonków Przybyłowiczów zamieszkałym w mieście Łowiczu Parafii Kolegiaty; A Antoniną Slepowrońską panną córką Feliksa i Felicjanny małżonków Slepowrońskich zamieszkałą przy rodzinie w wsi Zerznie Parafii teyże iedna Zapowiedz przedślubna w dniu dziewiątym bieżącego miesiąca i roku w Koscie Parafialnym Kolegiaty Łowickiej ogłoszoną została i że żadna przeszkoda tak cywilna iako i Kanoniczna tamować mogąca związki małżeńskie pomiędzy osobami wyżej wspomnionemi do wiadomości naszey niedoszła.

w Łowiczu dnia 11 Pazdziernika 1853. r.

Ks. Jan Wąsowski pełniący obowiązki Proboszcza.

[okrągła pieczęć urzędnika stanu cywilnego]⁶.

Inaczej, a zarazem formalnie, było z ustaleniem daty i miejsca chrztu pan-ny młodej, która urodziła się w kwietniu 1831 roku w Bielsku Podlaskim:

96. Roku 1831. Kwietnia 21. d.

Roku 1831. Czerwca 15. d.

Miesiąc czerwiec Miasto Bielsk.

*Roku Tysiąc ośmset trzydziestego pierwszego, Miesiąca Czerwca, piętnaste-
go dnia w Bielskim Parafialnym Kościele, ochrzczone z Oleiów SS. i Wody
niemowle Imieniem Antonina i Melania przez JX. Jana Izbickiego Proboszcza
Bielskiego Szlachetnych Felixa po Mateuszu i Felicjan po Andrzeju z Zarembów
Slepowrońskich szlubnych małżonków Córka Roku 1831. dnia [brak daty
dziennej] Kwietnia w Parafii Bielskiej w Mieście Bielsku narodzona. [pra-
wy margines uszkodzony, rodzice chrzestni] Wojciech [-] ze Szlachetną Rożą
Twardowską.-*

Pozostaje tajemnicą, dlaczego ksiądz spisujący akt ślubu w Zerzniu nie zażądał od pana młodego metryki urodzenia. Wówczas do wpisu w księdze małżeństw nie wkradłby się błąd.

⁶ Ibidem, sygn. 65, *Annex Dowodow do Akt Małżeństw w Parafii Zerzeńskiej roku 1853 zawar-
tych z jedenastu foliow składający się*, k. 10.

Stanisław Przybyłowicz osiadł potem w prawobrzeżnej Warszawie, do 1866 roku zbudował 24 instrumenty, zmarł 1 maja 1885 roku, lecz nie będzie to treścią niniejszej wzmianki.

Najważniejsze jest to, że jeden z najsłynniejszych budowniczych organów urodził się w naszym mieście, podobnie jak Jan Kozietański, bohater narodowy, uczestnik kampanii napoleońskich.